

מטרו חנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

גליונות לעירון בפרשת השבוע
בעריכת ד"ר נחמה ליבוביץ שנת העשרים ושתיים

22

זאת הברכה) תשכ"ג-תשכ"ד

השבוע לא
יופיע עלון הדרכת

ל"ג י"ג-י"ז

"וליוסף אמר"

עיינ לברכת יוסף גם גליון זאת הברכה תש"ד - תש"ח.

- א. נסח למצוא סיבה לכך למח הקדים ברכת בנימין (פ' י"ב) לברכת יוסף?
- ב. וליוסף אמר מבורכת ה' ארצו ...

אברבנאל ... ולכך בחרתי בפירוש הכתובים האלה לנסות מרכי המפרשים ולומר, שמשה רבנו לא התפלל עתה שתהיה ארץ יוסף מבורכת בכל הברכות האלה... (אבל) כשנא עתה לברך את יוסף אמר כמו שאמר החכם בריש פרק קמא דתענית ובמדבר רבה פ' ב' "אילו, אילו נמה אברכך" (ע' למטה) * רוצה לומר: איני יודע נמה אברכך, אם אברכך בשפע ודשנות - כבר ארצו מבורכת... ודבר בשלמות הארץ ארבעה דברים:

האחד ברבוי הימים, אם מים עליונים טל ומטר בעתו, ואם מים תחתונים שהם "עיונות ותחומות יוצאות בנקעה ובהר" (דב' ח' ז'), לבוא בדרך ספוגיות הארץ לצמחים ולזרעים לגדלם...
והשלמות השני מסבב הארץ כפי הגרמים השמימיים אליה, ודבר מורגש הוא שהשמש והירח יפעלו פעולות בהיות, וזכר שהיתה ארץ יוסף מושפעת שפע טוב מן הצמחים כשהיו מבורכים פירות האילנות שהם מידי שנה בשנה, והירקות שהם מידי חודש בחודשו...
והשלמות השלישי הוא מסבב הארץ בעצמה, כי מסנה הרים ומסנה גבעות והתבואה בסבעיות שההרים יותר מעודנים בפרותיהם מהעמקים...
והשלמות הרביעי הוא בעסק הארץ וסחורותיה ועבודתה, כי זאת היא תפארתה כמו שבח הנביא לצור (ישע' כ"ח ח') "אשר סוחריה שרים כנענים נכבדי ארץ", והנה היו תוצאות אפרים, ומנשה הים ומשם היו באים הסחורות ועל זה אמר "ומסגד ארץ ומלואה".
הנה זכר בזה שכל השלמיות כבר היו בארץ יוסף ולא נשאר נמה יברכהו משה כי אם אמרו, שרצון ה' ית' ששכן כבודו בסנה - אותו רצון שהיא ברכה עליונה - תבאתה לראש יוסף...

* כונתו לדברי ר' יוחנן על הפ' (בר' ט"ו) "כה יהיה זרעך";
למה הדבר דומה?

למי שיצא לדרך והלך יום הראשון ויום השני ויום השלישי עד עשרה ימים ולא מצא לא עיר ולא פונדק ולא אילן ולא מים ולא בריה. ואחר שהלך עשרה ימים צפה אילן אחד מרחוק, אמר: "טמא יש תחתיו מים!" כיון שהגיע אצלו מצאו עומד על הסעין. כיון שראה אותו באה ופרותיו מתוקין וענפיו נאים, ישב לו ונתקרב בצלו ואכל מן פרותיו ושתה מן הסעין וערב לו ושבת נפשו עליו. כיון שעמד לילך אמר לאילן: "מה לי לברכך ומה יש לי לומר לך; שיהא עצך נאה? באה הוא, שיהא צלך נאה? כבר הוא נאה! שיהיו ענפיו נאים? באים הם. שיהיו פרותיו מתוקין? מתוקים הם. שיהא סעין יוצא מתחת שרשיך? כבר סעין יוצא מתחת שרשיך. שתהא עומד במקום חביב? במקום חביב אתה עומד.

מה לי לברכך?? אלא כל הגמיעות העומדות מסך יהיו כמותך".

1) חסבר מה ראה אברבנאל "לבטרת כאן מרכי המפרשים" ולפרש את הפסוקים י"ג-ט"ו ותחילת ט"ז לא "כחפילה שיהיה הדבר כך"; מה היא התמיהה על הפסוקים הנ"ל המתישבת על ידי פרושו?

2) מהו הסעד תלשוני בפסוקנו לפרושו?

ג. בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו

בתם עמים יגנח יחוד אפסי ארץ והם אלפי אפרים והם רבבות מנשה.
ד"ה בכור שורו: יש בכור שהוא לשון גדולה ומלכות שב' (תה' פ"ט) "אף אני בכור אתנחו" וכן (שם' ד') "בני בכורי ישראל".

ד"ה בכור: מלך היוצא ממנו והוא יהושע
" שורו: שכחו קשה כשור לכבוש מלכים
" הדר לו: נחון לו, שנ' (במדבר כ"ז כ') "ונתחתה מתודך עליו".
" וקרני ראם קרניו: שור-כחו קשה ואין קרניו נאות; ראם קרניו נאות ואין כחו קשה, נתן ליהושע כחו של שור ויופי קרני ראם.

" והם רבבות אפרים: אותם המנוגחים הם הרבבות שהרג יהושע שבא מאפרים.
" והם אלפי מנשה: הם האלפים שהרג גדעון במדיו, שנאמר (שופטים ח') וזבח וצלמונב בקרקר ונ

רמב"ן (אחרי הניאו דברי רש"י הנ"ל); וחנה הכתוב סבולבל מאד במירוש הזה, כי קרני ראם קרניו כנוי לבכור שור שהוא יהושע, ואם כן איך יגבה בהם אלפי מנשה שהם חרוגי גדעון... ומשום של סקרא, כי בעבור שברך יוסף בתבואות דמה אותו לשור, כי רב תבואות בכח גיור ואמר שיחיה לבכור אשר יוליד הדר מלכות, ורמזו ליהושע שהוא ראשון לבית יוסף ויחיה לו גדולה ומלכות. וקרני ראם קרניו של שור הנזכר, ובקרניו יגלה יחדו אפסי ארץ, ואמר, כי קרניו שהם שנים הם רבנות אפרים והם אלפי מנשה, הקרן הימין לאפרים והשמאל למנשה. וחנה הזכיר בברכתו שיחיו לאלפים ולרבבות, כסעם (בס' י' ל"ו) "רבנות אלפי ישראל".

- (1) מה רצה רש"י להוכיח בעזרת בס' כ"ז כ'?
- (2) מה הקשי שרצה רש"י ליטב בד"ה וקרני ראם קרניו?
- (3) מה ההבדל בין רש"י לרמב"ן בענין הדמוי של ה"שור", למה נבחר דמוי זה דוקא לדעת כל אחד מהם?
- (4א) מה בין רש"י לרמב"ן בפרוש שסמעותם של "קרני ראם"? מהי מעלתו ומה חסרונו של כל אחד משני הפרושים?
- (5א) מה הניע את רש"י לפרש את סמיכות של "רבבות אפרים" ושל "אלפי מנשה" כסמיכות הסרשא ולא כסמיכות הנושא?

ד. י"ז בכור שורו הדר לו

שד"ל "בכור שורו" איננו יהושע, כי כאן הוא אומר כי השור הזה הוא בעל קרני ראם, והקרנים הם רבנות אפרים ואלפי מנשה, והדבר ברור, שאין זה נופל על יהושע, אלא על שבט יוסף כולו; כי אמנם יהושע לא עשה מלחמותיו על ידי אפרים ומנשה בלבד, אלא ע"י ישראל כולו. על כן נראה לפרש "בכור שורו הדר לו" - הוא יוסף שהוא דומה לבכור שור, הדר לו וקרני ראם קרניו. ודוגמתו (ישע' ל"א ט') "וסלעו סמגור יעבור" - אשר שהיה דומה לסלע תקיף יעבור, סיראה ופחד, והרי זו מליצה נהוגה להפריד התכונה מן הנושא אותו ולומר "מעלתו", "כבודו" "גדולתו" של פלוני, והכונה: פלוני שהוא בעל מעלה וכבוד וגדולה, ודומה לזה בשאר לשונות אומרים: V.E - VS; S.M - SE וזולתם. ואין הפרש בין המליצות האלה ומליצה "בכור שורו", "וסלעו סמגור יעבור" אלא ש"מעלה" ו"גדולה" וחבריהם הם שמות המקרה הסורים מתחילתם על תכונה מן התכונות, אבל "סלע" ו"בכור שור" הם שמות דברים הסורים על גופים ידועים, ורק בהשאלה שיריית יורו על התכונות ידועות; כי "בכור שור" יורה על הכח, והסלע יורה תכונת הסקום אשר לא יוכל אויב לבוא שמה.

- (1) מה הקשי בפסוקנו שאותו רצה ליטב?
- (2 א) מה ראה שד"ל להביא "מטרחק לחסו" ראה סמפר ישעיהו "וסלעו סמגור יעבור" ולא הביא ראיתו מברכת יעקב: "יששכר חסור גרם רובץ בין ...". "נפחלי אילה שלוחה הנותן...". "ננימין זאב יסרף" וביותר ספרשתנו "דן גור אריה ייזנק" - כדי להוכיח שזו, מליצה נהוגה להפריד התכונה מן הנושא אוהח?

גליון פרשת נח תשכ"ד ישלח רק למי
 שחתם על גליונות שנת תשכ"ד

המחלקה לתרבות תורנית
 משרד החינוך והתרבות